

Jeskyně Kostelík ve Křtinském údolí - svaté srdce Moravského krasu, kde žil Hertodův poustevník.

Marek P. Šenkyřík – Svámí Gyaneshwarpuri

Prostorná průchozí jeskyně s centrální dómovitou prostorou, připomínající gotický chrám *"s pěkným klenutím připomínající kopuli kostelní"* (BOČEK 1928, 262). Odtud název jeskyně. Otevřen třemi prostornými vchody do Křtinského údolí. Tato památná jeskyně byla zvaná v minulosti též: Eremitage, Rittersaal, Steinerer Saal a Theresienhöhle Kapelle (BURKHARDT - ZEDNÍČEK 1951-1955, 68, ABSOLON 1970, 192). První zmínka o jeskyni je z roku 1669 od Jana Ferdinanda Hertoda z Todtenfeldu v jeho spisu: „Tartaro mastix Moravie...“ (Podzemní bič Moravy... celý název zní v češtině: *"Podzemní bič Moravy, kterými se zvláštní a podivuhodné věci přírodou v jejím úrodném lůně rozseté, obzvlášť podzemní, a oněch účinek smrtící, zajímavě zkoumají a péče léčebná a ochranná také předkládá"*). Jde v podstatě o vlastivědnou příručku o Moravě psanou z hlediska lékařského, popisují se v ní jednotlivé minerály nacházející se na Moravě a hodnotí se možnosti jejich využití pro lékařskou a kurativní péči." (SKUTIL 1973, 135-136). Pro nás nejdůležitější je osmnáctá kapitola této knihy nazvaná: *"De cryptis mirandis Moraviae."*, tj. *"O podivuhodných dírách (podzemních) moravských."* Z Křtinsko-Josefovského údolí odborníci poznávají popis jeskyní Výpustek, Býčí skála a Jáchymka (Evina jeskyně). Zde je unikátní podivuhodná zmínka o poustevníkovi, který obýval jeskyni Kostelík : *"Nad vchodem této jeskyně se jeví jiný otvor, představující další jeskyni. Kdysi ji obýval jako nepřístupný úkryt poustevník, aby byl samoten jako pravý mnich, zřídil si pro sebe uměle příchod k sestupu a výstupu pomocí provazu, oceňuje lidskou samotu a blaženost."* (GROLICH 1973, 131). Toto místo se nachází s velkou pravděpodobností na skalní terásce nad Kostelíkem, která je přístupná po skalní římse ze směru od Býčí skály. Zde tedy pravděpodobně žil, modlil se, meditoval v osamění onen poustevník. Domnívám se, že tuto jeskyni po celý středověk jistě navštěvovaly a obývaly nesčetné generace poustevníků v důsledku blízkosti poutních míst především Křtiny a též Vranova u Brna, neboť tato jeskyně je k tomuto účelu velice vhodně morfologicky přizpůsobena. O tom se ale samozřejmě nedochovaly písemné zprávy. Ještě ve 20. století žil na Kostelíku v Kamenném sálu poustevník a almužník Vincenc Doležal (1862 - 1936) z Habrůvky. Jeho životní příběh je zpracován Antonínem Hlouškem k publikaci *"Habrůvka. Historie"* z roku 1971 (kolektiv 1971). Kamenný sál je přibližně kruhového půdorysu o velikosti 11,7 x 10 m. Ze sálu se dvěma velkými vchody vybíhá směrem k Býčí skále 18 m dlouhá prostorná sestupná chodba k třetímu vchodu do jeskyně. Strop Kamenného sálu se klene ve výšce přes deset metrů a je rozerván četnými komíny a horním patrem Kazatelny, z níž kdysi prý pohanští kněží kázali lidu. Tam nad Kazatelnou je horní patro, kde žil onen eremicola. Jeden komín je otevřen až na povrch a za příznivé konselace jím proniká do jeskyně sluneční paprsek. Kostelík je jeskyně opředena mnoha pověstmi. Je to

záhadné místo Křtinského údolí. Lze přímo vidět středověké mastičkáře někdy v 17. století jak tuto nápadnou jeskyni prokopali v naději, že objeví roh bájného jednorožce. Mohlo zde být ukryto mnoho pokladů. Jeskyně je považována za průtokovou Křtinského potoka, v době kdy tekl v této úrovni. Další neznámé pokračování směrem ke Třem kotlům a Křtinám zaniklo a po bývalé jeskynní chodbě odstraněně přírodními procesy zůstalo stát několik izolovaných hřebenáčků.

"Nevěřím, že by rozsah Kostelíka byl omezen jen na tento průtokový tunel, soudím, že tvoří střední nebo horní patro s naprosto neznámým jeskynním systémem, týmž, ke kterému směřuje hlavní odtok z Bruny, z propadání na konci Sprašové chodby k.315." (ABSOLON 1970). Mám dávnou vizi, že bych v Kostelíku nechal položit pískovcovou dlažbu. Do dlažby bych nechal postavit kamenné ohniště pro poustevníky, kdy sem opět přišli. To je má vize. Když jsem přišel v roce 2005 do posvátné krajiny Vallis baptismi jako poustevník, pocítil jsem potřebu zbudovat na Kostelíku poustevnický památníček. Ten byl sice věnován Vinckovi Doležalovi, ale patřil i všem ostatním poustevníkům žijícím v průběhu historie v této nanejvýš svaté jeskyni. Zlé síly okolo satanismu na Býčí skále však památníček záhy od skály odřezaly a zcizily. Proto jsem zde výstražně vztyčil dřevěný kříž, ale i ten byl záhy z jeskyně vyhozený a odnešený. Proto proběhlo jednání s jeskyňáři na Býčí skále, aby nový kříž požehnali. Ale i proti tomu vznikla na Býčí skále silná opozice domnívající se, že bych jim tímto duchovním symbolem Kostelík odcizil. Proto ani Správa CHKO nakonec nesouhlasila se vztyčením kříže v této bezpochyby svaté poustevnické jeskyni Kostelíku. Podle tradičního výkladu se Hertodova zpráva z roku 1669 v díle "Podzemní bič Moravy" o poustevníkovi žijícím dle něj v "další jeskyni" vztahuje na jeskyni Kostelík vedle Býčí skály. Tak to uvádějí TRAMPLER 1897, BURKHARDT v BURKHARDT - ZEDNÍČEK 1951-1955, ABSOLON 1970, GROlich 1973 a nyní nově GYANESHWARPURI. Trampler cituje v překladu Jiřího Urbana Martin Golec (GOLEC in OLIVA a kol. 2015): *"V literatuře se objevuje (Kostelík) také pod jménem Kamenný sál, Tempel nebo Poustevna. Poslední označení má podle poustevníka, který před časem tu malou jeskyni obýval, a poněvadž skála v níž leží, byla tenkrát velmi těžce přístupná, dopravoval potraviny sem nahoru na laně"*. Karel Absolon poustevníka na Kostelíku však vůbec nezmiňuje, ale Hertodovu zprávu nicméně určitě ztotožňuje s jeskyní Kostelík: *"Jestliže některá jeskyně Moravského krasu byla macešsky opomíjena, byl to jistě půvabný Kostelík. Ač byl do literatury uveden Hertodem, odbyl ho Kříž jen několika řádky... a přece je v této jen zlomkovitě známé jeskyni skryto veliké tajemství..."* (ABSOLON 1970, 192). Opravdu je zarážející, že ani MUDr. Jindřich Wankel badající v Býčí skále, kde učinil ony velkolepé archeologické objevy pohanského pohřebiště, nevěnoval r. 1882 Kostelíku ve svých legendárních *"Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit"* samostatnou kapitolu, ač by si to jistě zasloužil (WANKEL 1984). Absolon se zmiňuje o jiném poustevníkovi, který žil v nedaleké jeskyni Jáchymce na protějším svahu údolí: *"O jeskyni se zmiňuje již r. 1669 J. Hertod. Na počátku 19. století žil v jeskyni poustevník Joachym, po němž byla jeskyně nazvána Jáchymkou."* (ABSOLON 1970, 239). Grolich zcela jistě píše: *"J.E.Hertod však ve své době tj. 17. století, již podle tradice umísťuje poustevníkovu příbytek nad vchod Býčí skály. Jedná se tedy o horní patro k jeskyni Kostelík."* (GROlich 1973, 135). Burkhardt taky jednoznačně

píše: *"Jistě je to Kostelík, kterému platí Hertodova zmínka... Úzká skalní římsa vedoucí ještě dnes k jeskyně Horního vchodu Kostelíku (ze západní strany) by nasvědčovala Kostelíku."* (BURKHARDT - ZEDNÍČEK 1951-1955, 70). V roce 2013 však spatřila světlo světa silně naddimenzovaná spekulativní hypotéza archeologa a speleologa z Býčí skály Mgr. Martina Golce o tom, že Hertodova zmínka o poustevníkovi se nestahuje ke Kostelíku, ale k Býčí skále! Autorem této myšlenky sdělené Golcovi je místní znalec speleolog, předseda ZO ČSS 6-01 Býčí skála Jiří Svozil starší (GOLEC 2013 a GOLEC in OLIVA a kol 2015). Ve výšce asi 20 m ve skalním čele Býčí skály se totiž nachází vysutá asi 10 m dlouhá a asi 1,5 m široká chodba přístupná, jen horolezeckou technikou, dostupná též ve výšce původně asi 10 m z vnitřní strany Předsíně Býčí skály. Tato chodba je jeskyňáři z Býčí skály považovaná za skutečný přístřešek Hertodova poustevníka, aniž by se však zamýšleli, jak by se do takové výšky poustevník neovládající jednolanovou horolezeckou techniku vůbec dostal. K tomu Golec píše: *"Onou "další jeskyni" měl Hertod asi na mysli fragment chodby, která se nachází v čelní skalní stěně Býčí skály, která je přístupná pouze po laně, a to z venku (výška asi 20 m), nebo pohodlněji ze vstupní Předsíně (výška původně asi něco přes 10 m)."* S tímto názorem však já nesouhlasím a nadále trvám na tradičním výkladu, že onou "další jeskyni" Hertodova poustevníka byl zcela jistě míněn nedaleký Kostelík. Domnívám se, že si jeskyňáři touto hypotézou o existenci poustevníka ve vysoko položené chodbě své jeskyně Býčí skály chtějí polepšit její silně pošramocené image. Opravdu pro tuto novou myšlenku Martina Golce není žádné opodstatnění, a to ani po archeologické stránce, neboť zmíněná jeskyní chodba nad Býčí skálou je antropogenně beze změn z období baroka dle posudku samotného Golce. I nadále tedy platí, že Hertodův poustevník žil již dávno před rokem 1669 na skalní terase nad jeskyní Kostelík, využívající za přístřešek jeho horní patro nad Kazatelnou. O tom jsem zcela přesvědčený. Tato terasa je velice těžko přístupná a skalní římsa k ní se těžko v příkrém svahu směrem k Býčí skále hledá. Je to dodnes jedno z nejdělejších a nejopuštěnějších míst v Moravském krasu. Není mi známo jestli zde na terasce nad jeskyní Kostelík byl již proveden řádný archeologický průzkum, ale je pravděpodobné, ale horní patro nad kazatelnou jistě již někdo anonymně prokopával. Možná ale, že pár svatých střepů po onom poustevníkovi je na terasce Kostelíka dodnes k nalezení! Rovněž doc. Martin Oliva, archeolog z Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea mne v roce 2025 informoval, že neví že by na Kostelíku byl proveden archeologický průzkum *"ač by to bylo lákavé."* (OLIVA, písemné sdělení 2025). Antonín Boček nicméně uvádí: *"Byly tu vskutku nalezeny zbytky nářadí i zbraně praehistorické."* (BOČEK 1928, 262).

Literatura ke Kostelíku.

ABSOLON K. 1970: Moravský kras 2, Academia. Praha.

BOČEK Antonín 1928: Průvodce Moravským krasem. Praha.

BURKHARDT R. - ZEDNÍČEK O.: 1951-1955: Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Příloha Československého krasu.

GOLEC, Martin 2013: Čtyři poustevníci u Býčí skály. Web www.byciskala.cz

GROLICH, V. 1973: O podivuhodných jeskyních Moravy. Podzemní bič Moravy, hlava XVIII, str. 132-149. Sborník vlastivědného musea v Blansku 5 - 1973, 129-135.

HERTOD a TODTENFELD, J.H. 1669: Tartaro-mastix Moraviae per quem rariora et admiranda a natura in faecundo hujus regionis gremio effusa, comprimis tartarus, illiusque effectus morbis curiose examinantur et cura tam therapeutica quam prophylactica proponitur.

KOLEKTIV 1971: Habrůvka. Historie. Vydala rada MNV v Habrůvce za spolupráce Historicko - vlastivědného kroužku ZK ROH Adamovských strojírén n.p. Adamov 56 s., Habrůvka.

KOŠTÁL, Pavel 2001: Poustevnictví na Blanensku. Sborník muzea Blansko 2001, s. 19-30.

KŘÍŽ Martin - KOUDELKA Florian 1902: Průvodce do moravských jeskyň. Díl II. Ždánice - Vyškov 1902.

OLIVA M. - GOLEC M. - KRATOCHVÍL R. - KOSTRUN P. 2015: Jeskyně Býčí skála ve svých dějích a pradějích, 214 s.

SKUTIL, Jan 1973: Jana Ferdinanda Hertoda z Todtenfeldu Tartaro-mastix Moraviae. Sborník vlastivědného musea v Blansku 5-1973, s. 135-140.

TRAMPLER R. 1897: Das Josefs-Kiriteiner Thal in der "Mährischen Schweiz". Oesterreichische Touristen - Zeitung XVII., Nr. 16, 193-195, Nr. 17, 203-207.

WANKEL, Jindřich 1984: Obrazy z Moravského Švýcarska a jeho minulosti. Muzejní a vlastivědná společnost (Brno) , Okresní muzeum (Blansko).